

HETILAP

az ipar-világ, tudomány, művészet s szépirodalom köréből.

Tartalom: Töredékek. I. Commassatio. Gyárfás F. — Táncsoló asztalok. — A szent sir. I. II. Komáromi F. — Mátyás király Kolozsvárt. Medgyes Lajos. — Kisértetek az erdélyi színészet történetéhez. V. VI. Kővári L. — Kolozsvári és vidéki napló. — Hírfüzér. — Tárca: Nemzeti színház. — Mindenféle. — Piacziar. — Hirdetések.

Töredékek.

1. Commassatio.

Az eszmék fejlődésének szótárában az idő sajtója koronkénti javításokat teszen. — A commassatio Angolhonban virágzó gazdaszatot hozott létre. De, bár a köz felelőség széles alapján, a hűbéri rendszer rámája között, a virágzó gazdaszatnak annyira részletesség a compásza, hogy milliók alig tengethetik életüket az abrutatio lealjasítása között. Mert a részletes tulnyomó vagyonyosodás forrása az általános inségnek. — Az 1836-diki magyarországi arányossági törvények és életbeléptetésük, kevés kivétellel, a részletes jólét mérlegét nyomták le. Németországban hasonlókép. S kivéve a kiveendöket, Bajorország az, hol a commassatio az általánosság által ellensúlyozva van a majoratus és roppant földbirtokosok irányában annyira, hogy az újabb idő jelígeje alá jöhessen. Nem azt akarom mondani, hogy ne legyen commassatio, hanem, a szó fogalmára vonatkozólag, akarom megjegyezni, mikép a gazdaszat virágzása nem eszköz arra, hogy minél többet pazarolhassunk; hanem, hogy lehessen minél többeknek életcélja és munkásságának végnélküli köre, melyben szünet nélkül vidám és boldog lehessen, s boldogságához a társaság minden tagját szellemi és anyagi erejéhez képest lehetőleg felölelhesse. Ez az idő diadala, dicsősége. Ne zugolódjunk a rossz cselédekre; el van ismerve, hogy munkás gazdának nincs rossz cseléde. Ne zugolódjunk csak a munkátlan népre; he van bizonyítva, hogy ha a népet szükség készíti, dolgozik. Részletes szükség kicsi baj. Ne panaszoljunk a drága napszamosra; akkor jó, ha a szegény ember munkája valódilag van jutalmazva. Ekkor véginségtől épkezlábu ember nem félhet. Vagy nem akarjuk talán, hogy a szegény ember végetlenre terjedő barázdáinkon, néhány,

alig életét tengethető fillérért izzadjon, nekünk annál dúsabb jövedelmet hajtandó. A nagy megváltó mindig a sokat és keveset említette. Nélkülözés és munka! Ép ember mindig képes a maga valódi szükségéit fedezni. Ne várjunk más-tól, s kivált a mások szükségéből ne számítsunk maguaknak fukarul bővséget. Valódi és boldogító bővség csak ott lehet, hol inség és szükségben senki sincs. Szükség! különös fogalmunk van ezen szóról. Mink búja kényelemben — milliók velőtrágó inségben. S ha ezen kényelem-bújaság munkára kényszerül, ez szükség. Ezen szükségét a commassatio nem fogja megszüntetni. Legyen commassatio; de az idők jelígeje alatt. Ne kísérsen tehát azon gondolat, hogy a commassatio, más szóval az urbériség helyreállítása lesz. Munkára mi is tántorithatlan akarattal és nélkülözéssel. A munka és idő meghozza a magáét. A munkás erény porban is nagy. Az erdélyi 1847-diki urbér saját tüzhelyünkön bizonyosága, hogy az idő igényeit hasztalan mérlegelni az önérdék reszkető kezével. Az igényeknek az elmélet rostáján kell megtisztulniok. Az igazi elmélet pedig csak az élő gyakorlatnak lehet leánya. Gyárfás F.

Miután a birtoktagosítást * lapjaink úgy állíták eddig elő t. olvasóink elé, mint hazánk jövendő jóllétének egyik hatalmas emeltyűjét, nem tehetjük, hogy e cikket magunk részéről minden megjegyzés nélkül bocsássuk közre. Ha a fogalmak tárában e kifejezés: commassatio, birtoktagosítás annyit tenne, hogy Pálnak körmei közé kerüljön a vagyon, Péterébe pedig a semmi, hogy egyik hizzon a másik véresverejtéke után, ez felemelkedjék amannak lesülyedésén, úgy magunk sem volnánk utolsók azok sorában, kik a commassatio igéjének testté válása elébe teljes erőnk szerint gátot ne igyekeznénk vetni; de miután mi a tagosítás alatt csak is azt értjük, hogy

minden földbirtokosnak, a nagynak épen úgy, mint a kicsinynek szétszórt s épen azért több bajjal, tehát több költséggel mivelhető valóságos birtoka részei a lehető legkevesebb tagba öszpontosuljanak, hogy így kevesebb munkával többet lehessen termelni, s a több termelésből az általános jóllét emelkedése legyen az eredmény; mi után mondjuk, mi a commassatio alatt ezt értjük, s leendő eredményeül mást nem vagyunk képesek várni, szivből ohajtjuk s nemzetgazdaszatunk kiáltó szükségének tekintjük, hogy legyen tagosítás. Az enyim és tiéd kérdése a commassatio fogalmával nincs koordinálva, összenöve. Akár legyen tagosítás, akár ne, a zavarban levő birtoktulajdonnak csak tisztába kell jönni, s mi okunk lehet azt hinni, hogy commassatio nélkül kedvezőbb leend a kis birtokosra nézve e kérdés megoldása, mint azzal együtt. Azt sem tudjuk átlátni, minő kapcsolatban van a tagosítás „a sok és kevés” fogalmával, s jelesen pedig mi módon kedvezhetne a vagyon s ezen alapulható boldogság aránytalan eloszlásának. Ki tudná azt kétségbevonhatlanul bebizonyítani, hogy Angliában a ropant vagyonos földbirtokosok mellé az inséggel küzdő proletariátust a tagosítás állította volna? de azt igen is meg lehet mutatni, hogy a hasznbérlok, farmerek becsülendő osztályában, egy vagyonos, értelmes s így erős osztálylyal gazdagította a hazát.

A tagosítás a jóllét osztásában nem részrehajló, a kicsinynek épen úgy mint a nagynak oda adja jótéteményeit. Bajorország rajnai tartományában csaknem kirekesztőleg mind kis birtokosok laknak, s tagosított birtokuk után aránylag több jövedelmet húznak, mint a nagyobb birtokosok a magukéból. Belgiumban, hol kis és nagy birtokosok vegyesen gazdálkodnak tagosított birtokokban, egyformán élvezik a tagosítás hasznait, és semmi sem látszik arra mutatni, hogy a nagy birtok a kicsinyt hűbéresévé akarná tenni, vagy épen tette volna.

Mi tehát akarjuk, hogy legyen tagosítás, mert akarjuk, hogy felvirágozzék hazánk mezei gazdaszata, s csaknem kirekesztőleg erre támaszkodó hazánkfiai jólléte. A ki tunya, életét csak a kényelem és tétlenség pamlagán dözsöli át, az a tagosítás után is utoljára épen oly rövidet fog húzni, mint ha nem is lesz tagosítás; a szorgalmas, előrevigyázó munkás pedig könnyebben fog boldogulni tagosítással.

Az igazság fölébe állított igények állandó diadalra nem vergődhetnek, akár alulról, akár feljülről eredjenek. Adjátok meg mindenkinek, mi az övé, ezt is a nagy megváltó mondá, mi ma-

gyarok pedig példabeszédképen azt szoktuk mondani „mi a másé, az nem a Tamásé.” Commassatio tehát, de az igazság jeligéje alatt.

A szerkesztőség.

Tánczó asztalok.

Bel- és külföldi lapok egy hét óta telvék az úgy nevezett tánczó asztalok tünetményének leírásával, mely nem áll egyébből, mint hogy egy kisebb sulyu asztal, ha azt bizonyos számú személy úgy állja körül, hogy kezeik az asztallapra fektetve egymással kapcsolatot képeznek, 15—75 percnyi időköz alatt önkénytelen megmozdul, s leginkább északi irányban menni kezd.

A találmány Északamerikában keletkezett, hol abból már egész kenyérkeresetet csináltak. Mult hóban hire Bremában érkezvén, kísérleteket tettek, s kitünt, hogy a tünetmény, melyről eleinte kétkedtek, szemmel látható valóság. Egy bremai tudor volt az első, ki a tünetmény leírását az augsburgi Allg. Ztgban közlé, s mely így hangzik:

Egy hatvan fontnyi nehézségű, kerek mahagoni asztalt, mely négy lábon nyugszik, a terem közepébe állítottak; köröskörül, kéllábnyi távolban az asztaltól, nyolcz széket helyeztek. Ezeket három férfi és öt nő foglalá el; a legfiatalabb személy 16, a legidősebb 40 éves volt. A székek egymástól egy lábnyi távolban állanak. Leülvén a társaság a delejes „lánczolat” képezéséhez fogott. Ez úgy történik, hogy mindenki jobb keze kis ujját szomszédja bal kezének kis ujjára teszi; kezeik gyengén nyugosznak az asztalon. A résztvevő egyedeknek sem karjaikkal sem ruhájokkal nem szabad egymással érintkezésbe jönniök. Mi többiek a legvidorabb hangulatban körülálljuk az asztalt s a mellette ülökkel is tréfálunk és beszélgetünk. Mintegy husz percz mulva egy hölgy rosszul érzi magát, felugrik s megszakítja a lánczolatot — mely azonban ismét helyreállítatik. — A dolog huzamos kezd lenni, s harmincz és néhány percz lefolytával többen már félkelésről beszéltek; hanem a részvényesek egyike (egy szinte kétkedő természet-buvár) viszatartóztatja őket, mondván, hogy jobb karjában saját szerü vértódukat érez, melyek már bal karját is mindig növekvő erővel elfoglalják. A többiek hasonlót tapasztalnak magukon, s kiderül, hogy az egész lánczolon közös fluidum vonul keresztül. Nem sokára az asztal mellett ülő hölgyek felkiáltanak: „Az asztal megy, mozog!” És úgy volt. Először is az asztal fellapja

kezd lassan jobbra-balra, fel-alá hajlongni; aztán az asztal maga is tova mozog. Mi, kik állunk, a most szinte felálló lánczosok megül gyorsan félrerántjuk a hét széket, s az asztal, melyet tizennégy kéz könnyeden érint, éjszak felé halad, s e közben maga körül is, mi többnyire balról jobbra történik, oly gyorsan forog, hogy a lánczolat alig követheti. Most a lánczképzők egyike megérinti karjával és ruhájával szomszédját, — s az asztal rögtön megszűnik mozogni. Néhány percz múlva ismét helyreállítván a lánczolat, három percz alatt az asztal újra mozgásba jött. Mozgása oly sebes, hogy szaladásnak mondható. — Eddigi tapasztalások után itélve, legbiztosabb a siker, ha a lánczolat mind két nemű egyének által képeztetik; gyermekek és nagyon öregek, úgy látszik, ki nem fejleszthetik a kellő mennyiségű fluidumot, — hanem történt, hogy tizennégy éves fiuk is mozgásba hozták asztalokat.“

A tünemény természattani magyarázatát többen kísérték meg, s Löw tudor Bécsben ezt következőleg igyekszik megfejteti:

Minden élő lényben, és így az emberben is a test két fele jobbra és balra akkép van alkotva, hogy mindkét részből különböző villany fejlék ki. Ki jobb és bal kezével egyszerre tapint meg egy villanymérőt (multiplikator), arra ugyanazt a hatást teszi, mintha egy galván-telep végei volnának vele érintkezésbe hozva. A jobb fél rendszeren a cinkhez, a bal a rézhez vagy szénfolyamhoz hasonló. Beteg egyéneknél a folyam gyakran ellenkező, majd gyöngébb majd erősebb. Egy műszer, melyet dr. Löw, a mult év óta állított fel vizsgálatra a Diana-fürdőben, e delej-villanyos folyamokat az emberben a legcsekélyebb fokig csalhatatlannak bizonyítja; oly kísérlet, melyet minden időben megpróbálhatni. Miután e jelenséget az emberben megállapította, a tánczó asztal rejtelmét következőkép magyarázza ki: Ha egy több személyekből álló zárt lánczolat, kik jobb felükkol a másik bal felével érintkeznek, egy asztalra vagy más testre hosszabb időig behat, akkor az asztal egyik fele éjszaki és a másik déli delejt mutat. Az ekkép delejje vált asztal addig forog tengelye körül, míg déli fele éjszakra ér, és ekkor szakadatlanul fut, míg villany-delejes feszültségében semmi változás nem történik.

Az asztaltánczolatást Bécsben, Pesten több helyt sikerrel kísérték meg.

A szent sír.

(P. Horváth Lázár úti naplójából.)*

I.

A hit ügye iránt a jelen hideg s érzéketlen korban, midőn a vallástalanság vészes ragály gyanánt tör előnteni a földet, midőn az emberi elme hasztalan fárad helyreállítani a zavart álladalmi viszonyt, midőn minden csak földi érdekekért buzog, s feledi, mit isten választatjai által annyiszor ismételt, hogy t. i. itt alant nincs állandó lakás?... s hogy az ember összes verejtéke sem kamatozhat többet, mint a mennyit a nap alatt elkölteni bír; — e jelenkorban mondom, engedjétek meg egy szentföldről jövő zarándok igénytelen tollának, hogy néhány sort adhasson a keresztény világnak. E toll a vallás, béke és rend szent, és üdvös ügyeért buzgott mindenkor.

Évek előtt tett fogadásom levén Palestinába zarándokolni, mihely tehetém, vándorbotot vettem. Mindazt, mit törekvésem e végczéljánál éreztem, mit útamban láttam, tapasztaltam, s a tapasztaltak benyomásait, fájdalmat és elragadtatást, mind ezt kimerítőleg tárgyalni, csak később szándokom. E jelen igénytelen sorok csupa csirái az egykor gyümölcsöző fának; csak időszaki termények, melyeket a Sion hegyéről, keresztény hatalmak, zsámolyotokhoz hozok!

És e szerény emléklap csak futólag említeni a kereszténység bölcsője magasztos kincseit, azt több lángelme már kimerítőleg ecsetlé. Soraimnak csak azon sürgető szükség adá az életet, hogy a kereszténység, s főleg a keresztény hatalmak figyelme forduljon keletre; ezt a szent föld jelen helyzete igényli, és inkább mint valaha.

Mindenek fölött a sz. Ferencz kisebb rend szerzeteseit említem elismeréssel, kiknek magasztos és önfeláldozó vallásos buzgalmát a keresztény nagyok részvéte, bár diplomatia kezén ha támogatna: a szent föld és megváltónak sirja, a kereszténységnek védve és megmentve leendne. Részrehajlás nélkül fogom előadni, hogy e szent

*) A szent síron függ Europa tekintete; e ponttól függ Europa csendje, vihara. Elhunyt hazánkfia P. Horváth Lázár végnapjaiban a szent sírhoz zarándokolt, s útját leírta. Ez irományát francia nyelven hagyá hátra. Fordítója szívességéből mutatványokat hozandunk, melyek első száma az eredeti szöveg bevezetését, másodikika a szent sír leírását, harmadika mai állapotát rajzolandja, s az író zárszavait hozandja. Szerk.

és buzgó atyák naponta miként járnak el, úgy mint a hely színén szemmel láttam, vagy hitebevehetőkötől hallottam.

Hajdan a keresztény fejedelmek különös gonddal ápolák a szent föld ügyét. Főgyekeztők volt ott folyton virágzó állást szilárdítani meg; egyházakat, kolostorokat építeni, s szükséges jövedelmekkel látni el. Most a kész építményeket csak megóvni és védeni kellene. A vallásos érzelem mindig legragyogóbb gyémántja fog lenni bár mily fényes koronának. Hit nélkül a föld minden hatalma ingatag alapra épített erősség, s a megpróbáltatás első percében össze fog omlani.

Hit nélkül a hatalom setéség országa, fejedelmei fekete éji árnyak, kik hontalan bolyganak; avagy oly élőfák, melyeknek csak száraz galyai, de lombjai nincsenek, melyek enyészetre intenek, de árnyat megpihenni nem adnak.

Igen, e magasztos szó: egély, melyben minden nagy, magasztos és erős eszme egyesítve van, e felséges szó leend jelszavunk.

Fogadjatok hát, keresztények, oh fogadjatok ez egyszerű sorokat, e kis pálmaágot a Sion hegyéről. Feladatomban dúsán lesz megoldva, ha a szent ügyre csak bár egy halvány sugárt is fogok deríthetni.

II.

1848-ik év telének kezdetén indultam el Jaffából Jerusalemba felé... Útam virágos kerteken vezetett által, melyek félhold alakjában környezik a várost; a folyton tiszta ég azur boltzatjáról melegen sugárzott a nap, s a nagyszerű pálmák, sycomor és corinthusi fenyők elszórt tömegeit varázs aranynyal önté bé. Jobbra azon keleti tavak egyike kékelt, melynek tiszta tükörén át a márvány medernek csak nem fenekéig láthatni. Körötte legelő tehének és kecskényájai, s felette kitárt szárnyakon óriási sasok és keselyűk, a hosszába nyúló útszalagon pedig arabok és törökök jönnek büszke méneken festői öltönyben, s füstölő csibukkal; s a bércekről leszálló teve-karavánok élelemszereket emelnek a közel városba. A fenéktéren emelkedő halmok arab falvakkal borítvák. És mind ezekhez képzeld: egy felől a végetlen tenger ragyogó partjait, más felől Judea bércei hosszú lánccolatját, mely az egész képet mintegy berámázni látszik: és az elragadó, a festői táj, melyet csak valaha álmodál, ki van egészítve.

Szép vidék, sok enyhet ont a vallásos kebelbe. Gyermekkorunk ártatlan képeinek emléke megújul, s meghozza nyugalmát kifáradt szívünknek, vallásos malasztal borít el... s lelkünk,

miként eltiport pázsint a menny harmatjától, virul és új létre kél. Minden, mi nemes érzeményt valaha leirtunk, egy kardallá olvad, s dicsőíteni indul a teremtés isteni eszméjét... qui fecit coelum et terram!...

Mennyi szent emlék nem ébred a lélekben, avagy csak a szent sír temploma előtt is? — ez a legkegyeltesebb s emlékdúsabb ereklye tagadhatlanul az egész szent földön.

Ezen egyházat szent Helena, a nagy Constantin édes anyja építtette volt, mintegy 300 évvel Jézus Krisztus megfeszítése után. 1808-ban leégett és újra építtetett, de nem oly szépen és izletesen mint volt eredetileg. E templom jelenben közös tulajdona a latin katolikusoknak, görögöknek, örményeknek, kophteknek és abissinusoknak. Mindeniknek meg van benne saját és külön kápolnája. Oltáránál örmény papok mondanak buzgón térdelve imákat, míg a karból görög hymnus zeng le, s a kápolnájukba vonult kophte zarándokok nyögdcéslő fohászai, az abissinusok egyhangú dobocskáitól kísérvé hallszanak. Tulajdonkép a szent sír egy kis föld alatti gothstyü üreg, fehér márvánnyal díszítve, s ezüst mécsesektől dúsán világítva; e kis szentély a rom. katolikusok sajátja.

E roppant egyházban a bejárástól jobbra, van azon szent hely, hol Krisztus keresztre feszített, az úgy nevezett Calvaria, egy húsz láb magas domb, két átellenes oldalán két huszonnégy lépcsőzetű grádics vezet tetejére. Itt egy boltíves átjárás két márvány kápolnát köt össze, padlozatjuk is márvány. Egyik Calvaria-hegy kápolnájának mondatik, a görögök tulajdona; s ők látják el folyton fényes világítással. Hol hajdan a szent kereszt állott, azon helyet most egy oltár jelöli, és körötte két fekete kő mutatja azt, hol a gonosztevők sírjai állottak. E domb második kápolnája a rom. katolikusok sajátja, és azon helyen áll, hol Krisztus a kereszthez szegeztetett. Az oltár jobb oldalán egy rostélyos ablaküreg nyílik egy másik kápolnába, mely anyai fájdalom kápolnájának mondatik, és azon helyet mutatja, hová hajdan a szent szűz elvonulva állott, míg a vérengző előkészületek tétettek isteni szülöttje kivégeztetésére.

A Calvaria-hegyéről leszállva, jobbról egy görög kápolna van e kis épület szűk ívei alatt. Szent ereklye gyanánt, egy kő őriztetik, melyre a zsidók Jezust ülni kényszerítették, míg fejére tövis-koronát tűztek. Innen huszanöt lépés távolban fekszik a sz. Helena-kápolna... azon helyt jelöli, hol hajdan a szent kereszt megta-

lálta
Egy
áll,
jaira
„di
run

mint
talja
jelen
átell
hol
lent
minő
mely
kúpo
nyez
egy
solet
üreg
Ang
az e
közé
pede
a ke
zsam
gó v
reszt
hatni
nyol
től
oldal
lét a
sze
dan,
jével

nek
diszle
s a
szegé
tünte
hez,
egy k
egy
csukv
mond

áll, a
nek s
Szent
megje
mas
toss

láltatott; ezen ereklyét az örmények birják... Egy más kápolna tiz lépés távolban azon helyen áll, hol hajdan a zsoldosok Jezus öltönydarabjaira sorsot húztak, s megoszták magok közt „diviserunt vestimenta mea, et jece-runt sortem super ea“

Innen az egyház átellenes oldalának tartva, mintegy negyven lépés távolban azon helyet mutatják, hol Jezus feltámadása után, mint kertész jelent meg Mária Magdalenának. E hely átellenében, a Megjelenés-kápolnája áll, hol megváltónk feltámadása után legelőször jelent meg anyjának. — Kilépve e kis kápolnából, minő elragadó látvány! — egy gyönyörű rotunda, melynek tizenhatsz vastag oszlopon nyugvó kúpos kristály menyezetét karcsu folyosó környezi, e világot árasztó kúp alatt, a közepén, egy síremlék alakú, fejér és sárga márvány mausoleum áll, és jelöli a sz. sír üregét. Ez üreghez nyugot felől vezet a lejárás, s előbb az Angyal-kápolnát, mintegy előteremet éri az ember, melynek falai márvánnyal béleltek, közepén egy tizenhatsz láb átmérőű márvány pedesztal áll; itt ült hajdan az angyal, mialatt a kegyes nők a támadás napján Jezus testét balzsamozni jöttek. E pedesztal átellenében ragyogó világár dereng egy szűk és törpe nyíláson keresztül, s e nyilat, melyen csak meghajolva luthatni át, egy hat láb hosszú, hat láb széles, nyolcz láb magas, s negyven ezüst lámpa fényétől világított belső üregbe vezet, melynek jobb oldalán egy lapos márvány-asztal nyúlik el, felét a szűk helynek befogván. — Ez üreg a szent sír... az asztal pedig ruvatal volt hajdan, melyre a Jezus szent teste nyujtatott, fejével nyugotnak, s lábával keletnek fordítva.

A szt sírral szemben még van a görögöknek egy nagyszerű kápolnájuk, melynek fényes diszletei és kincsei feltűnő ellentétet képeznek, s a latin katolikusok szentélyeinek csaknem szegénységig terjedő egyszerűségét fájdalmasan tüntetik a lélek elébe. Mind ezen szent emlékekhez, a kereszténység e valódi kincseihez, csak egy bejárás vezet; e nagyszerű egyháznak csak egy goth ajtaja van; ez ajtó majdnem folyton csukva, s kulcsai, fájdalmasan érzékeny ellentmondás gyanánt — a törökök kezében.

Második helyen a szt Salvator egyház áll, a Ferencz szerzetesek kolostora mellett, kiknek sajátjuk. Hajdan József laka állt e helyen. Szentélyébe, hol egykor az arkangyal Máriának megjelent, tizenhatsz lépcsőzet vezet; bejárása hármas oszlopszaton fekszik, oltára mellett a Biztosság barlangja mélyed, hová a megváltó

szülői Egyiptomból megtérve rejtették magokat. A kolostor közelében egy helyet mutatnak, hol József műhelye volt hajdan.

Felette sajnós, hogy hol Jezus a sz. sacramentumokat alapította, hol a sz. lélek az apostolokat megszállta, hol Dávid sírja, hol a szep-lőtlen fogantatás barlangja állának: jelenleg e helyek törökök birtokában vannak, s bár egykor keresztény egyházak jelelék e szent reliquiák helyeit: jelenleg török mosék emelik fölöttük büszke kupjaikat, melybe kereszténynek lépni halál-büntetése alatt tilalmazva van.

Mindazáltal nem állhaték ellent a varázs erőnek, a hatalmas vágnak, mely önkénytelen ragadott magával e tiltott szent helyre lépni. Egy reggioi, gróf Fautini nevű ifjú jesuitával siketséget szinelve, közelithetők meg a legkegyel-tebb, s legféltékenyebben tiltott mosék egyikét, t. i. a Kalif Omár moséját. Külső kerítésébe hatolásunkra, fenyegetődző tömeg kezd hullám-zani, zugva és rivalgva; csak hidegvérünknek köszönhetők, hogy sértetlen maradánk, s hogy egy futó pillanatot vethetünk azon szent helyek egyikére, melyeket a szent könyv oly élénk és csodás szinekkel rajzol s mutat fel. Ugyan ezen kerítés udvarán, a tág tér átellenes részén, hol hajdan a nagyszerű Salamon egyház állt: Ozuiz terjedmes moséja áll ma, a legkitünőbb s legdi-szesebb külsővel, s melynek a legmerészebb za-rándokok is még csak kül alakját láták.

Komáromy Ferencz.

MÁTYÁS KIRÁLY KOLOZSVÁRTT.

(Nép-monda után.)

Mátyás királynak idejében
A honban igazság lakott:
Nem türte ő birodalmában
Az árulót és zsarnokot.
Országában titkon is szerte járt,
Hogy törvényben ne tenne senki kárt.

Egyszer midőn magára volna
Fénytermében Mátyás király,
Kopogtatnak a szárnyos ajtón:
„Jöhet, ki jó dologban jár,
Mert örcsapat, mit róla tudni kell,
Személyétől népet nem zárta el.

S egy görbedt agg, kopott darócban
Lép be a márványküzöbön,
Fejér szakállá földig ér le
Mély hajlással a mint köszön.
„Nem jó dolog, miben agg hived jár,
„De jóvá lesz nálad, uram király.

„Kolozsváratt a főbiró ur
„Paczkázik rajtunk szertelen,
„Pandurjainak ütlegétől
„Nyomorék lön két gyermekem,
„A népet szolgálaként használja fel;
„Ha könnyel kérjük, átokkal felel.“

„Rossz hir ez az én országból,
„Nem szeretem színét, szagát.“
Mond a király a görbedt agghoz,
S megbolygá a tág palotát.
„Most ujat kapsz kopott daróczodért,
„Majd érdemlett dijt fáradságodért.“

Igy szólt tovább; s hű kísérettel
Indult más nap Mátyás király,
Megnézni a dolog ha úgy van
Biztos titok homályinál.
„Magam szeretek látni, monda ő,
Mert sok az álnok, sok a hitszegő.“

S alig hogy a városra megjő,
Kopott daróczba átöltözött:
És megy és jár, és kém-szemekkel
Meg-megáll az utcák között.
S mint megy s mint jár s mint eként meg-megáll,
Mély jajgatást s zajt hall Mátyás király.

Megfordul: s im lát nyakra főre
Sok népséget tolongani,
És látja köztük jobbra balra
A pandurt sujtva sujtani.
Hull, görnyed a nép nagy szálfa alatt,
S vért izzad, és pihenni nem szabad.

A főbiró mérges szitok közt
Maga oszt kényparancsokat:
Nem úgy hajb, ha tudná ki rejlung
Ott a kopott darócz alatt!
„Mit ácsorogsz potomra, rossz paraszt,
Bujj rud alá: hogy kurtulj egy araszt.“

De ő a birót áthatólag
Megnézve, büszkén félre áll.
„Üssed az ebhordta parasztját,
Hiszen csak nem Mátyás király!“
S a pandur a királyra jókat hány,
S hordatja a fát a több népsorán.

Jö a dél, a király kifárad
A nagy gerendák terheim;
De lelke még inkább kifáradt
Az elnyütt nép vérkönyein.
Híg löre volt díjúl a délebéd,
Mi tisztátlan válukba töltetek.

És ott ült ő kopott daróczban,
Kezében durva fa-kalán;
Mig fenn a biró lakomát tart
Vig zaj közt a dús palotán.
„Ez még is sok, ennyit nem hittem én!“
Némán szólott, nehéz könnyel szemén.

Egy percz; s fölkél a válú mellől;
Nagy méltóság leng homlokán:

Bosszus jobbából messze robban
Az átok ülte fa-kalán.
S tündérütésre mondhatatlanul
Testéről a kopott darócz lehull.

S szélnézett a bámfogta népen,
Biborral sugár természetén,
Mint csillagfényből szőtt palástban
Ha volna égi növény.
„E népnek most már én parancsolok,
„Kezdődni fog egy kissé más dolog!“

„Te pandur, te a nép bakója,
„Ki megveréd királyodat:
„Megfordítod tisztéd ezennel,
„S felkötőd zsarnok uradat.
„Föl e fákból bitót készítesetek,
„Királyi fák mondhatom mindezek!

„S föl, a madár ne hogy kiszálljon!“
S tör ront a nép mint áradat,
Keblében forr a bosszu habja,
Ajkán hord szörnyü szitkokat.
S egy pillanat, s a főbiró repül
Hizott hasával kellemetlenül.

Más pillanat, s im a bitón függ, ...
A nép örömjajongva áll;
S a nép között mint egy félisten
Felszólalik Mátyás király:
„Azt tudja meg egész kerek világ:
„Országomban nincsen rabszolgaság.“

Más nap a főbirói lakban
Királyi vendégséget ad,
A szabadságért több izromban
Hallatván áldomás szavát.
A görbedt agg jobbánál ül vala ...
S díjúl övé lön a dús palota.

Medgyes Lajos.

Kiséretek

Az erdélyi színészet történetéhez.

V.

A kolozsvári színház, s illetőleg az erdélyi színészet megalapítása korszakához értünk.

Mint látók 1795-ben mondák ki Erdély ren-dei, hogy színház alapittassák; de a napoleoni háboruk miatt, mint másutt, úgy itt is nem a művészet, hanem a politika esillagán függöttek a kedélyek. Azouban Napoleon Egyiptomban kudarczot vallott, kedvet szinlelt a békéhez. 1801-ben egész Európát mintegy békével kínálta meg: figyelmét egészen a szabadság, művészet és beljöllét kifejllesztésére látszott irányzani. S 1802 januárban, melyben az alpes-inneni köztársaság alapításával meglepte a szabadság barátait: azon

hónapban jött Erdély a hiedelemre, hogy már béke lesz, s művészetre lehet gondolni.

Az aláíratásokat a lelkes gróf Teleki Ferencz megkezdte, s csak hamar oda emelkedett a részvét, hogy pár év alatt 14,584 forint lön aláírva. *)

Hogy a befizetés nem történt meg azonnal, az természetes; de már 1803 jan. 28-kán, tehát a kezdettől egy évre, annyira biztosítva látta magát a bizottmány, hogy az említett napon építést tervező gyűléseit megkezdé. E naptól jegyzőkönyvet alapítá. **)

A színház hova leendő építtetése volt természetesen az első eldöntendő kérdés. Legelsőbb erre Szacsvey Sándor, a Magyar Kurir volt szerkesztőjétől s akkor bizottmányi tagtól vettek meg egy telket, kívül a Torda-kapun. Csak később jöttek reá a gondolatra, hogy belebb kell helyet vásárlani.

Azon közeli s még is szépizlési tekintetben tőlünk oly messzi hagyott korba kell vissza gondolnunk magunkat, hogy színházunk helyiségével kibéküljünk. Kolozsvár csak azon időben kezdé magát elővenni azon elhagyatottságból, melybe a nemzeti fejdelmek után süllyedett vala; a főkörmányszék csak 1790-től fogva volt falai közt: csak tíz évtől fogva főváros. Igen csalatkoznék, ki Kolozsvár utczáit kövezve gondolná, s ki akkor lámpák s bérkocsikról álmodoznék. A piacot is csak akkor kezdék kövezni; délnyugoti felében a várda egy magánálló kellemetlen pontot képezett. Izlésnek majd semmi nyoma. A divat nem számüzte vala még ennyire férfiaságunkat; szépnemünk még csizmába járt, csak gyanus személyeket illetett meg a papucs; ellenben a magasabb körök számára ha sár volt, ott álltak szolgálatára többszörös erőteljes fogatai. Egészen más idők valának. Ily szempontból kell mérnünk azon gondolatot, mely a század elejét oda határáz, hogy ily elvonult helyre tegye le a nemzeti színházat.

Szükkeblüséggel e kort nem vádolhatni. A telket, melyen színházunk áll. a ref. kollégyom engedé át 5000 forintért, mit öt hazafi: gróf Teleki Lajos, Ferencz, b. Wesselényi Miklós, b. Toroczky József és báró Bánffy József fizetett ki. S hogy nem kényszerítésből, bizonyosságunk a színházi jegyzőkönyv, melybe 1803 jul. 15-éről a

*) Ezen aláírási névsor eredetije maig is meg van a színházi levéltárban, zöld selyem kötése miatt zöld könyv név alatt fordul az irományokban elő. Erdély minden jobb hangzatu nevét benne látjuk.

**) Ezen jegyzőkönyv I. számot hord, s 1803. januar 28-ától 1815. jan. 2-ig foly. L. színházi levéltár.

megvevők beigtattaták: „mely szerint fenhagyák magoknak azt, hogy mihelyest ezen telkekre nem Theatrum építtetnék, vagy felépülvén a Theatrum, másra fordíttatnék, vagy pedig idegen nemzetbeliek a magyar társaság kirekesztésével vagy annak kárára játszanának abban: azonnal jussok légyen magoknak s haeresseiknek kezeiket a Theatrumra tenni, s a contractusban stipulált öt ezer rfrtig magokat törvényesen is excontentáltatni.“ *)

Hogy az adakozások ily szellemben történtek, arra nézt még gróf Teleki József ezer forintját kell fölemlítenem, ki kötelezvényébe többek közt második ponttul a következőt tevé: „Amig az említett játszó-színbe magyar anyanyelvünken folynak a játékok, addig sem én, sem maradékom soha sem praetendálhassuk sem az említett capitalist, sem annak interessét; mihelyt pedig az említett játszószinben idegen nyelven való darabok adatnak, vagy az épület más célra fordíttatik, azonnal intabuláltassék a most ajánlott ezer forint az épületre, és azt én vagy maradékom, mint minden hasonló adósságot megvehessük.“ **)

Ily önkénytesen, s még is ovakodva hozák Erdély fiai a haza oltárára áldozataikat. Nem retenté vissza semmi: előre tartának. Az adakozásba nagy és kicsiny befolyt, mert a magyar megyék s székely székek vetekedtek az önkénytes adakozásban hazánk nagyjaival. Az épületanyagokat beszerzék. S 1804 tavaszán egy elég terjedelmes színháznak veték meg alapját, melynek hossza 22, szélessége 12, magassága 6 öl, hét öl hosszúságu színpaddal. ***) 1804 vala tehát az év, melyben a két magyar haza legelső magyar színháza alapja letétt. Ily nemesen vetekedett egykor Erdély a haladásban Magyarországgal, melytől most oly messze kezd maradni.

VI.

A színház létrehozatala nagy munkája mellett a színészet is emelkedett. Az 1785-ben ki-nevezett országos bizottmány mind kettőt felkarolta.

A színház építése élén gr. Teleky Ferencz állt; a színészet felett b. Wesselényi Miklós, s a munkakör ezen szerencsés felosztása a legüdvösebb hatással volt.

*) I. számú Jegyzőkönyv 51—52. lap.

**) Kelt a kötlevel 1804 mart. 5. L. I. sz. Jegyzőkönyvbe igtatva 64—66 l.

***) Az épület s építés leírásánál használatomra áll építő biztos K. Nagy Lázár ily czimű kézirati munkája: Az Erd. nemz. Játékszinnek ... Eredete... leírása 1821-ből. Családja Tulajdona. L. ide: 55—56 l.

B. Wesselényi korának ugyan azon szerepét vitte, mit később fia, a nem rég elhalt Wesselényi Miklós foglalt vala el. Szónoki tehetsége, tüzes hazafiassága, lovagias jelleme, aristocrat gondolkodása s nem nemzetiségünk iránti fanatizmusánál fogva: a színészetet úgy tekinté, mint a nemzeti lét sarkkövét. A színészek előtt ajenája, pénztára mindig készen állt, ruhatár, pénztárhiány, szóval minden anyagi szükségben ő volt a mentő gondolat. Az országos pénzalapot nem csonkíttatá, hanem maga födezé a pénztárhiányt. Ő nem Moecenása, igazgatója, bírása, atyja volt a színészeknek. Saját neve alatt köté a színészekkel az egyezményeket; személyesét mellettök tartá; a színészet ügye, mint főnökhez csak felebbezésekép ment zsidói kastélyába; s mi mind ennek alapja az volt: hogy ha a színészet nem fizeté, Zsidóról jöve meg a havi díj. Ez kulcsa annak, miért neveztetett az erdélyi színésztársaság Wesselényi társaságának. Ily pártfogó mellett, ki ezeket áldozá, könnyű volt fejleni színészetünknek.

A színészek élén kócsi Patkó Jánost találta ez időszak, azon szigorú férfit, kit főlebb is emliték; ki lelkének egész vonzalmával csüngé tövises pályáján, ki nem csak igazgatott és játszott, de operát szerzett.

A tagok között több érdemes férfi, kik a Magyarországon megbukott színészet tagjaival erősödtek.

Karmesterei közt ott állt Lavota János, az érdemdús zeneszerző, kinek tíz évig örvende Erdély, s ki, mint irva van, 50 forint havi díjért a zenekar vezetése s a tagok tanítása mellett, évenként két operának színre alkalmazására is kötelezte magát. *)

A Lavota havi díja roppant fizetés volt azon időben. Mint a híres Jancsó nálam lévő eredeti kötleveléből láthatni, 1800-ban csak 20, 1808-ban csak 30 forintot húzott, s alig volt egy két egyén ki többet húzott volna; ily gyengén valának fizetve azon időben, mikor a napoleoni zavarok miatt pénzaradás volt a különben mindig pénzellen hazában.

A színész akkor még csak actor, a sugó suffer, s a színésznő ifjasszony rollákat tanult, a nép theátrumba járt; pipázni Lavotának kar-tanítása alatt eltiltatott; Kócsit — mert operájáért díjt követelt — ledorongolák; egyes úrhölgyek ne-vők napján játékok rendeztettek; tíz színész elég volt egy társaságnak. A király papír-palástja, arany-papír paszomántja most is ott hányódik a

*) L. I. Sz. Jegyzőkönyv 29 l.

színház hijján, mint színészetünk gyermekjátéka. Félszázad, s mi messze vagyunk sok részben azon időn. Külszinben mindent megnyertünk, de belbecsben aránylag nem tettük meg a haladást. Schiller, Shakespeare darabjai, operák, akkor is folytak szinpadunkon; s még mind nem bírja meg szinpadunk. Kövári L.

K o l o z s v á r apr. 22

— Városunk közelében Kóródon azon, egyéb-iránt nem példa nélküli eset fordult elő, misze-rint egy tehén egy csodaborjut ellett, melyben egy üő és bika volt egyesülve. Hátulja egészen összeforván, csak két hátulsó lába képződött; farka kettő volt, feje is kettő, első lába négy, de me-lyekből a két közbelső csak a körmök felé vált külön, egyebütt összenőtt. Ellés alkalmával csak az egyik fő jövé ki, a más pedig hátratorván, az ellés természetesen nagy küzködéssel sem akart végbe menni; ugyanazért a segítségre ment oláhok már ökrök segélyével akarták a szegény állatot anyjából kihuzatni; mi hogy nem telje-sült, ottani hába Ráczi Danielné közbejötté gá-tolta meg, ki bábai ügyességével az ellés ne-hézségeit könnyítette. A borju bőre kitömve Ráczi Dániel birtokában van, és eladó. Valamely tudományos intézet gyűjteményei közt helyet foglalhatna, mint ritkaság.

** A közjölét előmozdításának újabb példá-ját láttuk a napokban. Balogh Antal, választott polgár, végére járó napjait azzal kívánta emlékezetessé tenni, mikép végrendeletet készi-tett, melyben az itteni minoritáknak 300, a ba-rátoknak 250, s a szegények pénztárának ismét 250 váltó rfrtot véghagyományozott. S hogy teljesítve lássa jótékony gondolatját, a pénz le-fizetését foganatba is vette.

— Csakugyan városunk közelében Szucság-ban 14-dikére viradólag tűzvész volt; gonosz kezek ottani birtokos Kelemen Béni takarmányá-ban két helyen gerjesztettek tüzet, mely sok ga-bonát és takarmányt fölemésztett.

** Nem soká, még tán a jövő hónapban igen érdekes munka fog sajtó alá kerülni: A ma-gyar nyelv sajtóságáról. Szerzője Gyer-gyai Ferencz, ki több fordítása által nyelvészi talentomát régebb bebizonyította. Jelen műve, min régóta dolgozik, irtó-hadjárat lesz a nyelvünkbe becsempészett latinismus s germanismus ellen, Erdély szózata az irodalomban mind in-kább harapódzó hábeli zavar ellen.

Déés apr. 12. Minden esetre újdonságaink közé tartozik, hogy április 1-től fogva a Hetilapot a déési casinó vagyis inkább társalkodási egyesület is járhatja; de mivel április óta járjuk, azért áprilist nem jártunk, mert azzal annyira meg vagyunk elégedve — szerénységet sérteni nem akarok — miszerint több felől hallottam azon ohajtást fölmerülni: vajha mentől előbb hetenként kétszer jelenhetne meg; mivel annyi élvet merithetni belőle, mint bár melyik magyar időszaki lapból jelenleg, különösen ha az anyagi érdekek mellett az erdélyi művészeti, irodalmi és társaséleti viszonyokat ezután is figyelemmel kíséri.

Midőn uram bátyámat figyelmeztetém, mint tagtársomat, hogy üdvös dolog lenne, ha a Hetilapot a casinó is járatná, úgy nyilatkozott: hogy hidje el öcsém uram, abban a Hetilap kiadásának semmi haszna sem lesz, mert az által lehet, több előfizetőt elvonna a hordatási szándéktól, miután ingyen juthatni ott hozzá; s általában a casinók csak kárára vannak az irodalomnak, mert sok könyv-, lap-vásárlót és előfizetőt eltartóztatnak az irodalmi művek vásárlásától; és uram bátyámnak alig ha igaza nincs.

Itt az a hír szárnyal, hogy a kolozsvári színésztársaság dramai személyzetének egy része hozzánk akar jöni néhány hétre, s a déesiek már magát a hirt is mohón fogadták, s mennyivel nagyobb lelkesedéssel fogadná színészeti élveket után sovárgó közönségünk a színi előadásokat, melyeket némely igazgató urak parolatlansága miatt nélkülözni kénytelen; ha csak annyi jövedelmük lesz is estvéneként, mennyit szokott egy vagy más csupa unalomból kártyázó szerencsevadász néha veszteni, már eléggé lesz jutalmazva fáradozásuk.

Szellemibb művészi élvek hiányában erőművészeti s holmi kötéláncos és tagfizomító mesterek gyűjtenek közönséget maguknak. A minap valami zsidók, mind a mellett is, hogy angolhoniaknak adták ki magukat, még sem tudtak sok bámulót gyűjteni magyar kötélánczoknak.

Tegnap egy kezetlen leány bámulására hivattunk össze, nagy német nyelven nyomtatott hirdetések által, ki jól tud varni, fonni, szöni, de én nem jelenhettem meg, mivel egy szívtelen leány vette igénybe figyelmemet, ki hasonlóan tud varni, fonni, szöni, bontani is — sziv viszonyt, pedig a szívtelen leány nem oly ritkaság mint a kezetlen. Valami Steira nevű, salto mortalékat is ígért; ilyent az életben is láthatni; tehát nem sokat vesztettem nem

látásukkal. Szép muzsikus leányok is voltak, különösen egy igen szépen hegedült.

A napokban egy estvélyen voltam jelen, hol láttam a Portik J. által nagy szorgalommal betanított tánczokat, az ifju táncztanítványok által igen ügyesen ellejtve; különösen a testvértáncz nyerte meg tetszésemet. Hasonló estvély majd minden vasárnap van.

Anyagi érdekeinkre vonatkozólag annyit, hogy valami Haule Jakab nevű kertész Stutgardból volt városunkban, ki nagy mennyiségben árulta el a gyümölcsfa-csemetéket, virág-plántákat, magvakat és gyökereket. Mi lesz belőle, majd meglátjuk; megjárjuk, ha csalódunk.

Mányai M.

Torda apr. 11-kén. E 11-én városunkban tűz ütött ki. Mi sokszor restellők hirlapokban olyakat olvasni, mik nem közérdekűek; de ez égés lelkünket felvilágosítja; és most mi is hajlandók valánk e memento mori-val kezdeni meg levelünket. Furcsa nép is vagyunk mi; közéletünknek ezer meg ezer hiányai, s mindezekre meg annyi bekövetkezett veszély kell, hogy kellő figyelmet fordítsunk elbáritásukra; de ha a veszély elmúlt, ismét maradunk a régi mellett. Így p. o. ha mi az eddigieken okultunk volna, nem történik, hogy az égés ámbár éji 2 óra tájt esék, csak akkor vétessék észre, midőn már az egyik család menekültét szinte el is zárta a tűz; csörgetés sehol, harangozás későre történt. Mint halljuk, ujtás, hogy a harangok félrevertése ne kísérje az égést, mint eddig volt szokásban! De itt már magam is csak inkább maradnék a réginél. A szél fűt, a szikrák repültek; mi kára volt valakinek abban, ha félreverték és folytonos figyelemben tartaték vala a harangszó által? Hát azok a bakterek hol voltak? talán oltani gyülekezetök volt? Aztán ha már különben is minden háznál meggyújtatik a gyeritya, miért ne lehetne azokat az utcza ablakokba helyhezletni világításnak okaért?

Mi az elégetteket illeti, az a legsajnosabb, hogy ugyan ezen családok 4 évvel előbb ismét meggyújtatának. Irtózatossá állás, akár kitől kerülhet.

Ritkaságaink újabbakkal fognak szaporodni. N. M. barátunk kertében csemetéket ásatván ki, szobor darabokra találtak emberei. Figyelmessé tétetvén, az ásatásból kutatás, s az egészről annyi már is a nyereség, hogy egy nyakában eltörött, szépen dolgozott Bachus-fő, ennek több más darabjai, egy fehér-márvány férfiderék még jelesebben dolgozva, ennek viszont egyik karja, valami dísz bot-neműt tartva kezében, egy nő-

derék szintén fej és láb nélkül. melynek öltönyén igen szép a redőzet, s több töredékeknek jutott birtokába.

Az ásatás folyvást tart; visszatérendünk még tárgyalására, mikor mind magasságukról, mely jelenleg alig gyaníttat egy—két lábnyit, mind rendeltetésükről kielégítőleg reménylünk irhatni.

Addig pedig jó lesz egy közérdekű baj feltett emelnünk pár észrevételt.

Irók közelebbről, hogy a Falusi esték meleg részvétellel fogadtatának városunkban. Nem is vonjuk azt vissza a priori; de azóta akadályzólag merült fel azon körülmény, hogy itt több ízben egy s más könyvre feles számmal irtak alá; a pénz reá felszedve, de könyv mai napig soha nem érkezett.

Mi irodalmunk érdekében fogók fel a tárgyat, s ajánljuk az illetők loyális figyelmébe!

Atalán pedig egy szerény javallatunk van, melyet mi sikerrel használtunk is már E. G. ur könyvének irányában. Letettük ugyanis a gyűjtelüket a helybeli szerény, de hiteles könyvkereskedésbe; tudattuk az illetővel, hogy könyveivel cserélje ki; és mindkét fél kielégítve lön. E módszer, reméljük, sokat segítend a bajon, mely fájdalom, mindennapivá lön; s minek káros követkevézése csapássá válhatnék nemzet életünkre nézve. Nem ártana a tárgyat megrostálni. J... a.

K. Fejér vár. A Losenau-émlék leleplezése, mint irtuk, mult hó 31-kén történt. A piskii hídon 1849 febr. 9-én elesett cs. k. ezredes emléke a vár főpiaczán van fölállítva. Az ünnepélyre a tábornokkaron s katonaságon kívül a vidéki cs. kir. hivatalnokok s a szebeni polgárságnak egy küldöttsége is megjelent. Erdélyi püspök Haynald Lajos ur ő mlga a főtemplomban beszédet tartta, s onnan az egész clerus kíséretében az ünnepély színhelyére menve, az emléket fölszentelé. D. u. 2 órakor fényes ebéd, s estve bál tartatott.

Szeben. A Sieb. Bote újból egész sorozatát közli a szerencsétlenségeknek.

Mult hó 27-én Baczka-Madaras közelében több napszámos útépítéssel foglalkozván, a mint egy veremből fővényt és köveket ásnának, a verem beszakadt, egyet közülök agyonütött, három veszélyes zúzódást kapott.

Épen e napon Bágyonban egy egyedül álló ház égett le.

E hó 2-kán Kis-Apoldon egy kút omlott össze s két benne dolgozó munkást oda temetett, kiket azonban két épen arra czirkáló csendőr segítségének sikerült még életben napvilágra hozni.

Mart. 6-án Alsó-Kerczen a tűzvész 7 házat, 13 istalót s 13 csürt, több marhával együtt elhamvasztott. A gyanítólagos tettes befogatott.

Ugyan azon hó 3-kán Sz. Iványon a vilám egy gazdasági épületbe csapván, az és 9 darab szarvasmarha odaégett.

H I R F Ü Z É R.

— Brüsszelben néhány török tiszt francia nyelven egy röpiratot adott ki, melyben kormányukat menteni kívánják azon vád alól, mintha a keresztényekkel oly szigoruan bánnék, mint azt rágalomként ráfogák.

— Párisban a Bicitére nevű örültekházában színi előadást s utána tánczestélyt rendeztek — az elmekórosok számára, melyek e szerencsétlenekre a legjobb hatást tevék. Különösen a zene annyira hatott e lélekbetegekre, hogy azzal sirtak, azzal nevettek.

— Bécsben jelenleg 51 napi lap és folyóirat jelen meg. Ezekből 18 politikai, 14 tudományos, 3 kereskedelmet és ipart tárgyazó s 16 szépirodalmi.

— A m. kereskedelmi ministerium által kiadott felszólítás következtében, a pesti és temesvári kereskedelmi és iparkamarák is tervbe vették a kerületi iparműkiállítások létesítését.

— A pesti német színház e hó végén fog megnyilni, s operatársasága is lesz, melynek tagjai egyen kívül mind magyarok.

— A legfelsőbb törvényszék elhatározá, miszerint a korcsomárosok nem csak a hamisított, hanem a romlottnak talált italok maguknál tartása által is vétkeseknek tekintetnek, akár volt szándokuk azt kimérni, akár nem.

— A Rothschild testvérek összes vagyoni értéke, mint állítják, jelenleg 250 millió frankot tesz.

— Beszéli, hogy Zimonyban egy angol kereskedőtársaság ügynökséget akar állítani sertések vásárlása s a füstölt húsnak Angliába szállítása végett.

— Moszkauban a császári pompás színház mart. 14. leégett.

— A forradalomban szétduzt n. enyedi lutheranus iskola javára közadakozás útján 1356 ft 20 kr folyt be.

— Aszód körül, Pestmegyében, a mint az országúti munkálatokhoz ásások tétettek, több régi egényekre akadtak, melyeket a muzeum számára beküldtek.

— Lamartin munkáit egy kiadó-társulat 450,000 frankon vette meg. Mikor nem lesz feltűnő ez Magyarországon?

— Az asztal-tánczoltatás Szebenben is több helyt sikerült.

— Münchenben egy kertész-segéd 25-ör folyamodott házasulhatási engedélyért, de mindig elutasított, míg 26-kszor csakugyan megnyerő. Ez aztán erős szerelem!

— Csehországnak egy helységében azon szerencsétlenség történt, hogy egy gyermek, kit gyakran ijesztének azzal, hogy a zsandár elviszi, ha rossz, a mint iskolába menne, egy csendőrrel találkozott, s annyira megijedt, hogy öszszerogyott. A csendőr hozzá siet, eszméletre hozza, de alig nyitá fel szemét, esze nélkül futott az iskolába. A csendőr e különös magaviselet okát megtudni akarva, utána megy; de alig pillantja meg a gyermek — élet nélkül rogy össze. Világos példa, miként nem jó a gyermekeket ijesztgetni.

— Közelebről egy új gözös indult az északi sark felé az évek óta elveszett Franklin kapitány és hajószemélyzete fölkeresésére.

— Több takarékpénztár folyamodott, hogy jövőben engedtessek meg a czéhek jótállása mellett kisebb iparosoknak tőkéket kölcsönözni. A válasz, reménylik, kedvező lesz.

— A birodalmi és országczimereket tárgyzó rendelet nem sokára legfelsőbb szentesítés alá terjesztetik. Az erre vonatkozó határozmányokra nézt a legszakértőbb történészek tanácsa vétetett tekintetbe.

— Az első telegrafi sürgöny Szebenbe Temesvárról érkezett e hó 20-kán. Rövid időn a telegrafi közlekedés Pesttel és Béccsel is megnyílik.

— A Csucsai és Kissebes közti országúton egy 10 éves néma gyermeket találtak, kinek

hozzátartozói felől még nem lehet tudomást szerezni. A csucsai előjáróságnak adatott át.

— Somlyó mellett e hó 9-kén egy szénégető vigyázatlansága következtében erdőégés volt, mely közel 100 öl fát emésztett el. Az olásban a csendőrség kitűnő részt vett.

— Tur és Koppánd közt számos farkas jelentkezik s a szomszéd helyek barmaiban sok kárt tesz.

I r o d a l m i h i r e k :

— A Budapesti Viszhang — mint a szerkesztő végszavában mondja — azon okból, hogy az írói erők annyi szépirodalmi lap között igen meg ne oszoljanak, 29-dik számával megszünt, vagy is a Délibábra olvadt. Az előfizetők e lapot fogják kapni. Kik mindkettőnek előfizetői, pénzüket visszavehetik.

— Az oly rég megjelenőben lévő E ny e d i album végre N ö k k ö n y v e czim alatt csakugyan megjelent. Dolgozatokat hoz Gyulai, Kucsuk, Dobsa, S. Ilma, Szilágyi S., Tompa, Arany, Mentovich, Szemere M., Sükei, Szász K., Petőfi, Lisznyai, Losonczy, és Sujanszkitól.

— Egykori kormányzónk, gr. Teleki Józsefnek „Hunyadiak kora“ czimű mély studiummal dolgozott munkájából a 10 tizedik kötet sajtó alól kikerült. Tartalmát az egész munka értéséhez szükséges oklevelek egy része teszi. E kötet megjelenését még egyszer hirdették volt a lapok, de mint látszik — hibásan.

— Pesten egyik legjelesb történeli regény-íróinktól két nagyszerű regény van sajtó alatt. Egyiknek czime: E s z t e r, másiknak A g o r d i u s i c s o m ó.

— A Falusi E s t é k első füzete már e hóban volt megjelenendő.

T Á R C Z A.

Nemzeti színház

Apr. 16-án: A Koldusnő. Francz. dráma 5 felv. Kovács Béni ügyelő jutalmául.

Apr. 17-én: Viola. Népszinmű 5 felv. B. Eötvös József után Szigeti. E darab szövege sértő paródiája lévén azon viszonyoknak, melyek már nem léteznek — jó volna a repertoirból kivenni.

Apr. 18-án: Férjem kószál. Vigját. 3 felvon. Cormon és Grauge után fordította Csepregi. Ma lépett fel először Rónainé Amália szerepében. Csengő hangja eszünkbe juttatja, hogy Priel Kornélia testvére, azonban az arczél és termet hiányzik. Mint gyaníthatni a naiv jellemek lesznek szerepei, mit sokra vihet. Szerd a helyi nek is (Bertolin orvos) gratulálnunk kell, he-

lyesen felfogott és jól kivitt játékaért. Az előadás öszszevágóbb is lehetett volna.

Játék végével Bertényi Berta kardaloknő Ernaniból Elvira magándalát énekelt. A nevendék énekesnő, láthatólag, sok képességgel bir, oly kevés iskolázhatás mellett úgy énekelt, hogy a közönség biztató tapsát méltán megérdemelte. Igen ohajtandó lenne, ha Moecenasa akadna, ki kiképzését gondjai közé számítaná.

Apr. 19-én: Lucia di Lammermoor. Opera 3 felv. Irta Cammarano Salvator, zenéjét Donnizetti, ford. Egressi B. Lucia rendesen jól szokott menni, s szép közönséget hoz be. Folinusnak Edgard mondhatni legsikerültebb szerepe: játéka énekével vetekezik benne. Ma azonban a most harmadszor fellépett

Taborszki Gabriela k. a. tartá magán a figyelmet, ki Luciában nálunk a legnagyobb tetszést szokta aratni. Meg is érdemli, a szerelmében egészen elmerült, mégis ingatag hölgyet annyi árnyolattal játszodja, hogy egészen dramatizálni látszik. Éneke szabatos, virágos, művészi. Végző magánydalát, mondhatni, igazán tüzzel énekelte, tüzzel, mi vérünket megfagyaltá.

A tisztelt művésznő említett nagyszerű jelenetében, mint örült, egész fejrben, hosszú hajának fekete leeresztett fürtjeivel állt előttünk, s énekelt elragadtatva, elragadólag. Ariája közepén, mint a közönségtől elfordula, jobbjá mögött köntöse a fedetlen lámpától meggyult, s sebessé lánggal csapott fel feje felé. A közönség elrémült, a mögötte álló kar szoborrá lett: a művésznő elragadtatásában tovább énekelt; s csak akkor eszmélt, mikor a zene megállott, s a nevedő zajban Rónai a színpalak közül berohant, s derekan ragadva földre terítette. A szerencsés ötlet s körébe gyült színi személyzet véget vetett a kétségbeejtő helyzetnek... Bámulatos nőjelle! Énekesnőnk alig fejté ki magát a női karok közül, hová egyelőre hanyatlott, intett, hogy a már leindult függönyt huzzák fel, s halálsáppadtan szerepét tovább folytatá... Az első nyugpontra volt aztán roppant taps; jelenete végével a legzajosabb tapsvihár közt hivatott ki — háromszor. Ez est szolgáljon tanuságul arra, hogy a színpadnak öltözékek nélkül lenni veszélyes. Jóllehet, hogy a színház tűzkármentesítve van; mégis egy tűzvész kiszámíthatatlan rossz következményeket vonhatna maga után.

Apr. 20-án: Szökőév. Angol vigját. 3 felvon. Buchston után Csepregi.

Az előadás általában jól ment. Folinusné, Róza szerepében, jó volt, mint mindig, ha szakmáját játszodja. Utána Szerdahelyi (Dimpl) és Rónai (Mouser) tetszettek leginkább. Közönség kis számmal.

Apr. 21-kén: Hamlet. Szomorujáték 5 felvon. Shakespeare-től. Az ifj. Lendvai M. első föllépte, mint Hamlet Megjelenésekor a közönség úgy fogadá, melyből tapasztalható, hogy figyelemmel van iránta. Tehetségdús fiatal színészünkről felteszük a művészi öntudat azon mérfokát, hogy már az első felvonásban észrevette óriási tévedését. Szerintem nem abban állt tévedése, hogy mindjárt az elején hangja legmagasabb fokára hágott, honnan a szenvedély progressióját egy lépéssel sem kísérhette elébb; sem abban, hogy a fiatal bölcsész, a mély-elmű psycholog Hamletből egy szilaj dühönczöt esínált, s szerepében a józanság s

tettelett eszelősség kora közt az árnyolatot visszaadni nem bírta, hanem abban: hogy közönsége iránt több kimélettel lenni nem kívánt. Szónoklatára nézt nem figyelmeztetjük egyébre, mint arra, hogy a fenségéstől a nevetségességig csak egy lépés szokott lenni; jelleme felfogására arra, hogy ily széllal nem hogy egy testvér-gyilkost, de egy harist sem lehetett volna fogni. Ezen nyilatkozattal sajátreputációnknak tartozánk. Legjobb volt Folinusné, mint Ophelia, ki különösen örültsége jelenetét kiszámítva adta. Ujabb bizonyosság, hogy a tisztelt színész nő gyakorlat által sok tragicaít nyerhet arczára. Molnár, mint Laertes, mert magát maskirozta, s mert járását helyrehozta, kellemes színpadi alak volt.

Nem tehetjük, hogy fel ne jegyezzük színházunk kronikájába, mi baljóslattal indul a színpadi év. Már egy hónapja, hogy karmesterünk nincs. Szabó ur tisztába lehetne, mi zavaroknak tesz ki minket és a pénztárt az által, hogy a karmestert nem hozza. A drámai nözeményzet hiányossága miatt a drama közönséget nem csinál; opera pótolhatta volna a pénztárt. X és Y.

M I N D E N F É L E .

— Egy amerikai mérnök oly gözhajtót akar kitenni a new-yorki kiállításra, mely Amerikából 36 óra alatt Európába érjen. Ez útát megtenni eddig 10—15 nap kellett a leggyorsabb gözösnek is. Egy másik gépész pedig azon töri fejét, hogy az Crangstonféle eddig leggyorsabb mozdonyt oly tökélyre vigye, miszerint az 4 percz alatt 1 mérföldet haladjon. Így 16 óra alatt Hamburgból Triestbe lehetne jutni. Hinni szabad.

* Angolhonban feltalálták, miként kelljen a né-mely gépeknél alkalmatlan füstöt megsemmisíteni. Hideg levegőt vezetnek a lángra, mely a füstöt egészen föl-emésztí.

* A legnagyobb kereskedő hajó, mely eddig épült, Angliában készült; neve: Himalaya, s 3600 tonna vagy is 7200 mázsa terhet hord. Gözgépe 700 lóerővel bír.

* A sáfránról egy régi könyv állítja, hogy kis adagban gyomorerősítő ugyan, azonban tulságos mennyiségben véve halálos kaczagást idéz elő, mint például egy trienti hölgnél, ki három ora mulva a sáfrán bevétele után halálra kaczagta magát.

* Berlinben bizonyos Werner oly eszközt készíte, mely által az elhasznált aczeltollak ujra megjavíthatók.

A kolozsvári keresk. s iparkamara befolyása mellett szerkeszti Berde Áron, tanár.

PIACZI ÁRJEGY:

(Ezüst pénzben.)

	Alsó austriai mérő (42 ² / ₃ erd. kupa.)		Búza.		Elegyb.		Rozs.		Árpa.		Zab.		Törökbúza.		Hús. 1 font.	Gyertya. egy öl.		Fa egy öl.
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.		ft.	kr.	
Kolozsvár april. 21-kén	3	36	2	32	2	40	2	—	1	32	2	—	—	—	6 ¹ / ₅	20	10	—
Torda april. 9-kén	3	30	—	—	—	20	—	—	—	1	18	1	40	—	—	—	—	—
N. Enyed apr. 15-kén	3	58	3	4	—	25	—	—	1	37	1	57	—	—	6 ¹ / ₂	22	7	—
K. Fejérvár apr. 15-én	3	44	3	21	—	40	—	—	1	45	2	1 ³ / ₅	—	—	7	—	7	—
Déés april 9-kén	4	—	3	—	—	20	—	—	1	—	1	50	—	—	6 ² / ₅	21 ³ / ₅	8	—
Szeben aprilis 15-kén	4	24	3	18	2	11	—	—	1	39	2	8	—	—	7 ² / ₅	—	8	12

Bécs april. 15. Agio: arany 14¹/₄; ezüst: 9¹/₄.
Mai számunkhoz félív melléklet van csatolva.